CU PRIVIRE LA ANALIZA SEMICĂ
(APLICAȚIE LA VERBUL *A IMPUNE*)

Laura Maria POP

Abstract

Semantics studies the meanings of words and the relationships among them. A semantic analysis requires two levels : the level of the semantic system and the level of discourse. We have chosen the verb 'a impune' (to impose), whose denotative meaning is "to ask someone to do something". The difference between 'a cere' and 'a impune' is marked by the semic category / the compulsory character/.

Lucrarea de faţă se încadrează în disciplina ştiinţifică numită *semantică*, dat fiind că scopul pe care ni-l propunem este studiul sensurilor cuvintelor şi, mai cu seamă, al relaţiilor de sens dintre cuvinte.

Problemele de sens pot fi abordate din unghiuri de cercetare diferite; în acelaşi timp, *sensul* este implicat în toate faptele de limbă, indiferent de domeniu. Vom aplica principiile *semanticii lexicale paradigmatice*, la care obiectul principal de cercetare va fi sensul cuvintelor, spre deosebire de *semantica sintactică*, disciplină care studiază sensul enunţurilor cu ajutorul unor auxiliare metodologice aparţinând transformaţionalismului, logicii sau altor ştiinţe.

Unităţile cu care operează semantica lexicală paradigmatică sunt: semul, sememul, lexemul şi cuvântul, iar relaţiile dintre aceste unităţi sunt investigate în cadrul unor clase, numite, în general, paradigme lexico-semantice.

Semul (trăsătura semantică pertinentă sau distinctivă) este componentul sensului lexical al unui cuvânt. În principiu, i se atribuie un caracter minimal şi altul distinctiv asigurat de diferenţele de sens dintre cuvinte. Caracterul distinctiv este mai important decât cel minimal, întrucât trăsăturile de sens prezintă interes pentru analiză numai în măsura în care servesc la diferenţierea sensurilor[1].

Sememul este reuniunea de seme care acoperă sensul lexical al unui cuvânt. Reuniunea unui semem cu un complex sonor dat, într-o anumită limbă, se numeşte lexem. Acesta din urmă are un caracter monosemantic (corespunde unui singur semem) şi este rezultatul dezambiguizării semantice.

Cuvântul, ca unitate reală a limbii, poate fi atât monosemantic, cât şi polisemantic. Trebuie evitată, deci, confuzia terminologică între lexem şi cuvânt.

Semul şi sememul constituie metalimbajul semantic, în timp ce cuvântul aparţine unei limbi naturale date. Lexemul are o poziţie intermediară, aparţinând atât limbii (ca unitate de analizat), cât şi metalimbii (ca unitate dobândită în urma dezambiguizării cuvântului polisemantic).

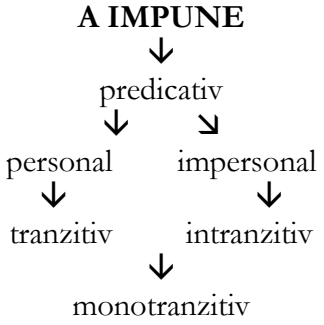
BDD-A2977 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:39 UTC)

Analizarea conţinutului semantic al unei unităţi lingvistice se face pe două niveluri : nivelul sistemului semantic şi nivelul discursului sau al actualizării. Ponderea etapelor nu este egală; combinarea este posibilă pentru că ambele îşi propun să pună în evidenţă relaşiile semantice care guvernează lexicul.

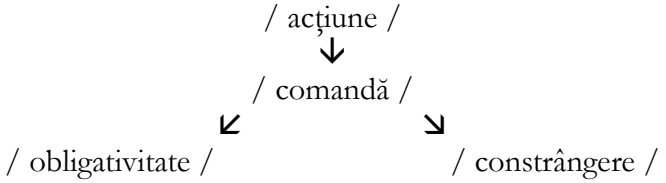
În prezenta lucrare vom aplica practic principiile analizei semice la unul dintre sinonimele verbului „a cere" şi anume verbul *a impune*.

La nivelul sistemului, sensul este înscris şi descris prin definiţia lexicografică, iar înţelegerea lui este dependentă de competenţa lingvistică a locutorului. Interpretarea definiţiei lexicografice poate fi punctul de plecare în operaţia de delimitare a semelor în analiza semică[2].

O primă interpretare a sensului denotativ al verbului în cauză rezultă din schema următoare :

În cadrul sistemului de sensuri reprezentat de acest cuvânt, un singur sens este denotativ pur, toate celelalte fiind conotative (şi deci secundare faţă de cel denotativ, care apare astfel de bază). Avem, prin urmare o analiză semică, în care categoria semică / acţiune / implică altele :

Sensul de bază al lui *a impune* este definit ca / acţiunea /, / de a cere /, /imperativ / ceva („a obliga pe cineva să facă ceva fără voia sa sau împotriva voinţei sale "[3]). Această din urmă categorie semică : / fără voia sa/ exprimă diferenţa de sens dintre cele două verbe sinonime : *a cere* şi *a impune*. Cu toate acestea, sensul denotativ al celui de al doilea este inclus în sensul celui dintâi.

În cazul categoriilor semice / animat / - / inanimat /, trebuie precizat că ambele sunt prezente, iar / animat / se articulează în / uman /. Deplasarea /animat/ - /inanimat/ duce la expresivitate :

„Primul meu soţ nu mi-a cerut niciodată să nu-l înşel. Mi-a impus, în schimb, ceva mult mai greu : să-l iubesc. Rugăminţile lui repetate mi se păreau meschine, puerile, nu depindea de mine. El practica un fel de cerşetorie absurdă."

(Augustin Buzura)

Asocierea verbului în discuţie cu două substantive precum *rugăminte* şi *cerşetorie* (având seme comune cu *a impune*) este destul de interesantă în contextul de mai sus. Este evidenţiată aici categoria semică / subiectivitate /, marcată pozitiv.

BDD-A2977 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:39 UTC)

„Tăcerea încruntată a lui Ionescu îmi impunea să-mi deconspir observaţiile, să-mi transform materialul meu didactic în întâiul ascultător."

(Augustin Buzura)

„Am fugit totdeauna din oricare prezent mi s-a dat … mi s-a impus prin biografie, prin vârstă, prin propriile mele sentimente…"

(Nicolae Breban)

„… conştiinţa dimensiunii mele micronice îmi impunea un singur mod de reacţie : să stau nemişcat, să văd ce mi se poate întâmpla."

(Augustin Buzura)

Toate contextele alese până în acest punct exemplifică sensul denotativ al verbului *a impune*. Este sensul de „a cere".

Trebuie menţionate, în cele trei situaţii de mai sus, semele individuale dezvoltate de sensul denotativ. Astfel, în primul caz vorbim de /orientare/. În cea de a doua situaţie (citată din *Îngerul de gips* a lui Nicolae Breban) este evidenţiat /cumulul /, pentru ca în ultima să vorbim de o /selecţie/, operată de sensul denotativ „a cere".

Dacă la nivelul sistemului, unităţile sunt virtuale, am putut constata că la nivelul discursului, fostele unităţi virtuale se ancorează în realitatea discursivă. La acest nivel, conceptul de sens devine impropriu, căci întrebuinţarea lexemului este, de cele mai multe ori, modificată ca structură semantică fie de intenţia comunicativă a locutorului, fie de intervenţia interlocutorului. Avem, pe de altă parte, şi intervenţia contextului lingvistic, întrucât în comunicare, cuvântul nu apare izolat, ci îmbinat într-o sintagmă, într-o propoziţie etc.

În contexte concrete, realizarea sememului este susceptibilă de abateri faţă de structura sa paradigmatică denotativă. Ajungem astfel la analiza contextuală. Prin studiul contextelor se poate verifica identitatea sau non-identitatea de sens a două unităţi. Din altă perspectivă, prin analiza contextuală a unor unităţi lexicale se determină compatibilităţile şi incompatibilităţile lor combinatorii.

Propunem următoarele contexte :

„… el n-avea cum să fie ca Dima, avea personalitatea sa şi va şti, cu ajutorul lui Dumnezeu, să se impună în ochii nu răi, ci doar foarte atenţi ai celor din sat."

(Ioan Groşan)

„… ai dreptate, un adevărat bărbat trebuie să se lase aşteptat, să se impună."

(Nicolae Breban)

„Odată îl surprinseseră încercând să-şi facă felul şi de atunci se impunea, normal, o supraveghere atentă."

(Nicolae Breban)

Sememul are un nucleu semic[4] şi seme contextuale. În cazul de faţă, nucleul semic este constituit din semul /acţiune/ sau /proces/. Este un sem gramatical care plasează unitatea de mai sus în clasa verbelor. Faţă de sensul denotativ, primele două contexte au în comun cu acesta categoria semică /superioritate / implicată de sensul „a insufla respect" sau „a insufla teamă".

În ceea ce priveşte cel de-al treilea context, semul comun cu sensul denotativ ar fi doar acela de /acţiune/, articulat tot în /cerinţă/, dar aici intervine semul contextual /recomandare/, /necesitate/, întrucât sensul lui *a impune* va fi în acest caz acela de „a fi recomandabil", „a fi necesar". Există, aşadar, pe lângă categoriile semice comune, şi diferenţe semice importante între sensuri.

După cum s-a constatat, definirea sensurilor se poate face prin trimiterea la sinonime diferite, substituibile în contexte specifice (ceea ce înseamnă, implicit, dezambiguizarea semantică şi contextuală a sensurilor unui cuvânt).

O situaţie deosebită avem într-un context precum :

BDD-A2977 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:39 UTC)

„Nevinovăţia din ochii lui Pintea, sinceră, fără îndoială, îi impunea o anume delicateţe…"

(Augustin Buzura)

Sensul denotativ al acestui verb are un conţinut negativ, dar în această situaţie are loc o modificare a conţinutului, o nuanţare a sensului; conţinutul devine benefactiv (intenţii pozitive). Avem, prin urmare, uneori, aspecte reale în comunicare, aspecte care par să contrazică regulile sistemului.

Se poate constata aici o opoziţie a planurilor individual / universal (individual în primele trei contexte, iar universal în ultimul).

Într-un context precum cel de mai jos :

„Nu-i oferisem nici un motiv să mă privească bănuitor, să-mi impună o distanţă absurdă."

(Augustin Buzura)

prezenţa obiectului direct „o distanţă" şi a celui indirect „-mi" în structură nu este cerută de forma acestei structuri, ci de semnificaţia verbului tranzitiv *a impune*, compatibil de a intra în relaţii semantice cu un subiect-agent, un obiect direct şi un destinatar al procesului tranzitiv – obiectul indirect.

Obiectul este marcat cu /+ animat/ sau /- animat/, în funcţie de realizările lui : direct sau indirect.

A impune presupune ca obiect direct, de cele mai multe ori, ceva abstract, spre deosebire de sinonimul său – *a cere* –, la care obiectul este în primul rând concret. Este o diferenţă semantică între cele două sensuri. *A cere* are o specificitate şi o extensiune mai largă decât *a impune*, la care avem marcată, din punctul de vedere discutat, categoria / gen / - abstract.

Un alt sens al verbului *a impune* este de interes foarte restrâns, fiind definit astfel : „a supune pe cineva unui impozit (în condiţiile stabilite de lege)". Semul comun ar fi şi aici /obligativitate/ :

A fost impus anul acesta la o sumă mare impozit global.

Un ultim aspect care trebuie avut în vedere este sensul figurat, care poate dezvolta şi o analiză stilistică. *A impune* este un termen /marcat stilistic/, care se caracterizează prin trăsăturile /figurativ/, /favorabil/ (adică termen al cărui sens analizat se bazează pe o figură de stil, deci care este utilizat cu valoarea lui conotativă şi totodată presupune o atitudine favorabilă în apreciere) :

„Pacea, calmul serii îmi impuneau şi mă biruiau."

(Augustin Buzura)

Semul contextual remarcat imediat este /supunere/. Ideea de acceptare fără împotrivire nu mai face apel la /obligativitate/.

Ordonarea exemplelor de la sensul propriu denotativ până la sensurile conotative, chiar figurate, este eficientă pentru a face înţelese deviaţiile semantice şi contextuale posibile când se dezvoltă polisemia.

Analiza contextuală şi cea stilistică nu fac decât să verifice şi, eventual, să circumscrie sfera de aplicabilitate a datelor analizei semice. Apare astfel statutul de auxiliar al ultimelor două etape, dovedit şi de faptul că, în general, ele nu oferă date privind semantica descriptivă, ci mai ales semantica normativă. Elementul comun al tuturor etapelor de cercetare este identificarea diferenţelor (semantice, contextuale şi stilistice) şi a asemănărilor.

BDD-A2977 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:39 UTC)

NOTE

1. Caracterul distinctiv trebuie înţeles în sens funcţional ca diferenţă semantică.
2. Opinia este împărtăşită de mai mulţi lingvişti: Ion Coteanu, Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu
3. Definiţia este consemnată în *Dicţionarul limbii române literare contemporane*, vol.II, literele D-L
4. Nucleul semic este constituit din categorii semice comune mai multor clase de contexte

BIBLIOGRAFIE

Bidu-Vrănceanu, Angela, Forăscu, Narcisa, *Modele de structurare semantică*, Timişoara, 1984
Coteanu, Ion, Wald, Lucia, *Semantică şi semiotică*, Bucureşti, 1981
Greimas, A. J., *Despre sens. Eseuri semiotice*, Bucureşti, 1975
Iordan, Iorgu, *Stilistica limbii române*, Bucureşti, 1975
Reboul, Anne, Moeschler, Jacques, *Pragmatica azi*, Cluj-Napoca, 2001
Săteanu, Cornel, *Semantica lexicală*, Cluj-Napoca, 1981
Vasiliu, Em., *Elemente de semantică a limbilor naturale,* Bucureşti, 1970

BDD-A2977 © 2004 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:39 UTC)